

T. SATURNÍK:

Věřovací slib a smlouva pod základem v právu českém.

Úvod.

Jako v dobách nynějších, tak i u nás ve středověku vyžadoval mnohdy zájem věřitelův, aby při smlouvě dostalo se mu náležité jistoty, že dlužník řádně splní svůj závazek. Podobně jako právo německé znalo i staré právo české různý způsob takových záruk, kladoucích váhu buď na osobu dlužníkovu nebo na jeho majetek, případně na obé. Literatura dějin práva německého, díky dlouholeté práci četných badatelů, pokročila arci v té věci tak daleko, že dospěla již k celkovému systému v otázce dluhu a ručení za dluh, což jest základním kamenem starého německého práva obligačního. V právních dějinách českých pohříchu vývoj ještě tak daleko nepokročil; pokud jde o právo soukromé, bude nutno ještě po dlouhou dobu připravovati cestu monografickými studii, od nichž teprve bude lze přikročiti k celkovému systému.

Tato studie má za úkol osvětliti dva takové zaručovací akty v právu českém: slib věřovací, známý též právu německému jakožto »*Treugelübde*« a smlouvu »pod základem«, čili — jak bychom ji mohli nazvati — smlouvu vadiační. Tento název by sice sváděl ztotožňovati ji s německým aktem zaručovacím, zvaným »*Wettvertrag*«; ve skutečnosti arci vykazuje od něho podstatné rozdily.

I.

O slibu věřovacím.

Věřovacím slibem rozuměl se v právu českém formální akt právní, jímž se dlužník dokládal svou »v í r o u«, t. j. svojí dů-

věřehodností, že svému závazku řádně dostojí. Ideově souvisí slib věrovací s »v ě r o v á n í m«, jež bylo v právu českém rovněž běžným zjevem. Toto spočívalo v tom, že věrující osoba (svědek) dokládala se svou »vírou«, že její tvrzení jest pravdivé; nebylo tu tedy obligačního poměru, kdežto věrovací slib jej nutně předpokládá. Poněvadž »věrování« (svědecké) nespadá do rámce této stati, nebude k němu v dalším přihlíženo.

Jak již bylo řečeno, vyskytuje se slib věrovací také v právu německém; shledáván byl též u národů jiných, ba i v pramenech římských a staroarijských.¹⁾ Je tedy přirozeno, že badatelé setkávalíce se s ním při různých smlouvách, věnovali mu záhy pozornost, zejména pokud šlo o jeho právní povahu. V tom směru byly zastávány různé názory, z nichž nutno si povšimnouti aspoň nejzávažnějších. Starší literatura, z níž zejména sluší připomenouti spis *Siegelův*,²⁾ považovala slib věrovací za prostředek, jímž se utvrzovaly smlouvy. Naproti tomu *Loening* zastával hledisko, že věrovací slib má týž význam jako každý obyčejný slib; hlásalť zásadu svobody smluvní formy ve starém německém právu obligačním, a proto nemohl přiznati věrovacímu slibu nějaké výminečné postavení.³⁾

Ale jakmile ovládla v německé historickoprávní literatuře pole nauka o formalistické povaze starého německého práva obligačního, počal se ujmáti názor, že věrovací slib jest formálním kontraktem starého německého práva. Takovým způsobem nahlíželi na slib věrovací *Sohm* a *Heusler*,⁴⁾ jichž názor platil po jistou dobu jako *communis opinio*.

¹⁾ *Puntschart*, *Schuldvertrag und Treugelöbniß des sächsischen Rechts im Mittelalter*, Leipzig 1896, str. 301.

²⁾ *Heinrich Siegel*, *Der Handschlag und Eid nebst den verwandten Sicherheiten für ein Versprechen im deutschen Rechtsleben* (Sitzungsberichte der phil.-hist. Cl. der kais. Ak. der Wiss., Wien 1894, 130 Band, VI. Abt.).

³⁾ *Loening*, *Der Vertragsbruch im deutschen Recht*, Straßburg 1876, str. 22 sl.

⁴⁾ *Sohm*, *Das Recht der Eheschließung* (Weimar, 1875), str. 34. — *Heusler*, *Institutionen des deutschen Privatrechts*, 2. Band (Leipzig, 1886), str. 245. Podrobné ocenění jejich názorů viz u *Puntscharta*, op. cit. v úvodě.

S dalším, úplně novým pojetím podstaty věrovacího slibu vystoupil na sklonku XIX. století P u n t s c h a r t. Ve svém obšírném díle dokazoval, že základní myšlenkou věrovacího slibu jest zástava »víry«; jeho jediným účelem jest zřídití osobní ručení, založiti zástavu vlastní osoby. Věrovací slib poskytuje věřiteli možnost zakročiti žalobou proti dlužníkovi a zavésti proti němu řízení donucovací (exekuční). Jakožto formální akt právní, jímž se zakládá osobní ručení, jest věrovací slib podle teorie Puntschartovy žádoucí nejen při smlouvách, při nichž dosavadní doktrina vyžadovala formálního aktu právního, nýbrž může ho případně býti třeba i při kontraktech reálných, a to zejména tehdy, bylo-li osobní ručení vyloučeno, poněvadž bylo zřízeno ručení věcné a přece jen má osobní ručení existovati vedle ručení věcného. Věrovacím slibem — dovozuje autor dále — se slibující osoba zavazuje, že dá sebe věřiteli k dispozici jako zástavu, kdyby svého slibu nespĺnila. Kdo věrovací slib poruší a snaží se tím svou osobu věřiteli odejmouti, ač ten ji potřebojuje, aby záruku mohl učiniti skutkem, dopouští se věrolomnosti, kterou právní řád trestá ztrátou práva a cti. Naproti tomu zachová se v ě r n ě, kdo daný slib dodrží.⁵⁾

Věrovací slib jest podle názoru Puntschartova jen mírnější a novější odrůdou osobního ručení za dluh, jež nastoupilo na místo někdejšího osobního zajatectví za dluh. Při věrovacím slibu jde o ideelní zajištění dlužníkovy osoby; vázanost faktická se nahrazuje vázaností právní.

K učení Puntschartovu přiklonil se též vynikající právní historik německý G i e r k e, jenž snažil se je podepřítí dalšími vývody, byť se v některých věcech s Puntschartem rozcházel (na př. že tam, kde prameny mluví o »Gelübde«, jest rozuměti tím »Treugelübde« — Gierke v tom směru má pochybnosti). Pokud jde o dobu vzniku věrovacího slibu, jakožto samostatného právního aktu zaručovacího, dovozoval Gierke, že nutno mítí za to, že náleží době germánského pravěku. Není prý myslitelné, že by i v primitivních poměrech dávných dob bylo možno zřídití záruku jenom cestou skutečného osobního zajatectví. Třeba předpokládati, že existovalo i zajatectví ideelní; bylo-li však tomu

⁵⁾ P u n t s c h a r t, op. cit., str. 513 a 514.

tak, tedy musil se k tomu účelu vyvinouti i formální akt »mit Hand und Mund«, jímž by se takové ideelní zajetí osoby dlužníkovy uskutečnilo. Tímto formálním aktem stal se slib věrovací, jímž dlužník dával věřiteli do zástavy svoji »víru« a tím i svoji osobu, arci do zástavy bez držby.⁶⁾ Vedle Gierkeho přijali učení Puntschartovo též vynikající znalci starého práva německého, jako Brunner a Schröder; teorie Puntschartova takřka neměla vážných odpůrců.⁷⁾

Ale v poslední době počalo si raziti cestu nové hledisko o věrovacím slibu, jež důmyslné pojetí Puntschartovo zatlačilo do pozadí. Na jeho slabou stránku poukázal Beyerle, jenž dovodil, že nedá se držeti ani pro starší ani středověké německé právo. Puntschartova teorie není předně podle Beyerleho pravděpodobnou, neboť v těch dobách, v nichž starý slib věrovací, zvaný »fides facta« jest již doložen, bylo možno zřídit zástavu pouze tím způsobem, že byla k věci, dané do zástavy, zřízena věřiteli zástavní držba (Satzungsgewere). Příčí se tedy každé pravděpodobnosti, že by se postupovalo jinak, když by někdo chtěl založiti za dluh vlastní osobu. Spíše musil se dáti jako zajatec do moci věřitelovy nebo aspoň rukojmího, bylo-li sjednáno, že vstoupí jako prostředník (mediator) mezi dlužníka a věřitele. Nějaké ideelní zajatectví bylo tedy vyloučeno stejně jako ideelní ručení věcí. Teprve, když se vyvinula nová zástava bez držby věci, došlo ke vzniku analogického zjevu při ručení osobním, totiž k »ležení«, jež představovalo hypotekární zástavu osoby. Ale učení Puntschartovo jest také v rozporu s prameny; tyto v ranném středověku nepodávají žádných dokladů, z nichž by se dalo usuzovati, že určité osobní vlastnosti by se někdy dávaly do zástavy. »Věřovati«, »víru dáti« neznamenal zastavití lidskou vlastnost a tím i samu osobu, nýbrž byl to příslib, že promittent se určitým způsobem zachová. Je sice pravda — pokračuje autor —, že četná místa pramenů z pozdního středověku uvádějí, že »víra«, jakožto určitá osobní vlastnost se dává do

⁶⁾ Otto Gierke, Schuld und Haftung im älteren deutschen Recht (Untersuchungen, 100. Heft, Breslau 1910), str. 141.

⁷⁾ Brunner, Grundzüge der deutschen Rechtsschichte, VIII. vyd. (München & Leipzig 1930), str. 214; Schröder, v. Künnberg, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte VII. vyd. str. 800.

zástavy, na čemž vybudovala dřívější teorie své ideální osobní i majetkové ručení. Ale pojem »víry« již tenkrát pozbyl svého původního smyslu; v dobách feudálních zastavovala se i čest za peněžité dluhy, nebylo-li už žádného úřadu ani baronství k zástavě. Pak arci docházelo k tomu, že dlužník poskytoval věřiteli též oprávnění, aby mu čest případně symbolickým aktem odňal, na př. tím, že vystavil o něm hanlivé vyobrazení; nemohl-li dlužník zaplatiti, propadla jeho čest věřiteli, jenž ji mohl veřejně nabízet i odvrhnouti.

»Věrování« nebylo tudíž podle teorie Beyerlovy ničím jiným, než slavnostním utvrzením daného slibu; samo o sobě nedávalo smluvnímu poměru nijaké zástavní záruky, pokud se dlužník do skutečné moci věřitele nevydal. Kde ale k tomu došlo, nebylo také třeba nějakého zvláštního aktu zaručovacího, zejména tedy, dokud dlužnické zajatectví bylo živým právem. Teprve tehdy, když mezi dlužníka a věřitele vstoupil rukojmí, jenž převzal povinnost postavit se na místo dlužníkovy v případě jeho prodlení, dostačilo, když rukojmí učinil věřiteli pouze věrovací slib; to bývalo také nejčastějším případem užití věrovacího slibu. Rukojmí, jenž vykonal věrovací slib, ručil věřiteli »in Treuen«, t. j. zprvu jen deliktně. Ale věřitel se mohl tím spokojiti, poněvadž pravděpodobně přijímal jen takové rukojmí, kteří požívali jeho důvěry. Rukojmí jakožto důvěrník věřitelův přijal dlužníka pod svůj dozor a ručil jakožto jeho ochránce za jeho chování; za jeho protiprávní jednání ručil vlastní osobou stejně jako hospodář za příslušníky své domácnosti. Tak dostačil při rukojemství slib věrovací i když věřiteli žádnou moc nad osobou dlužníka nedal a žádných účinků zástavně-právních nevyvolal.⁸⁾

Toť v stručnosti jádro důmyslné teorie Beyerlovy, jež v zírání na podstatu věrovacího slibu se vlastně vrátila k starému pojetí, že věrovací slib byl aktem, jenž sloužil k utvrzení smlouvy. Názor Beyerlův přijal též Hübner ve svém velkém systému dějin soukromého práva německého.⁹⁾ Pokud

⁸⁾ Beyerle, Der Ursprung der Bürgschaft (Zeitschrift der Savigny-stiftung für Rechtsgeschichte, germ. Abt. XXXXVII; str. 574 sl.).

⁹⁾ Hübner, Grundzüge des deutschen Privatrechts, Leipzig 1930, str. 526 sl.

jde o právo české, naskytá se tudíž vděčné pole zkoumati, do jaké míry je český slib věrovací totožný s německým, mluvili české prameny ve prospěch poslední teorie a konečně, lze-li mluvíti o nějaké recepci věrovacího slibu z práva německého u nás?

* * *

V pramenech českých objevuje se slib věrovací od 13. stol. Poprvé se s ním setkáváme ve smlouvě o s m í r u, který sjednala Kunhuta, vdova po králi Přemyslu Otakarovi II. krátce po jeho smrti s vévodou opolským Vladislavem r. 1279. Na konci smlouvy se uvádí: *Ceterum ad robur amplioris firmitatis mutuo s p o p o n d i m u s b o n a f i d e, quod nullus militum nostrorum nec etiam ducis jam praetacti, castrum novum ex nunc construere permitteretur...*¹⁰⁾ Stejně tak další doložený akt právní, při němž k věrovacímu slibu došlo, byl s m í r, sjednaný mezi králem Václavem II. a knížetem opavským Mikulášem o knížetství opavské v letech 1286—1287; smlouva má na několika místech *passus*, že král slibuje dodržeti závazek »sub fide« nebo »bona fide«.¹¹⁾ O dva roky později je doložen věrovací slib při smlouvě o s m ě n u zemí a statků mezi Václavem II. a míšeňským markrabím Fridrichem (1289); na konci smlouvy se připomíná, že »*praedicta quoque omnia et singula p r o m i s i t i p s e d m i n u s r e x t e n e r e e t a d i m p l e r e b o n a f i d e...*»¹²⁾ V těchto smlouvách vystupují sice jako strany členové dynastických rodin, ale z toho nesluší usuzovati na nějakou výjimečnost z tehdy obecně platného práva; české právo platilo pro ně stejně jako pro jiné české obyvatelstvo. Ostatně doklady věrovacího slibu, jež se pcčínají nedlouho na to vyskytovat ve XIV. stol. při aktech osob soukromých, nepodávají žádné pochybnosti, že jde o zcela běžnou instituci českého života právního.

Právní akty, při nichž se setkáváme ve XIV. stol. a dále se slibem věrovacím, jsou nejrůznějšího druhu. Dokladový materiál podávají buď listiny, v nichž byly texty právních aktů, pojištěné slibem věrovacím, sepisovány, nebo záznamy soudní, z nichž je

¹⁰⁾ CJB. I. str. 213. O něco starší jest první doklad »věrování«, jenž jest u nás poprvé doložen k r. 1255 (B o č e k, CD. III., str. 194).

¹¹⁾ T a m ž e, str. 228.

¹²⁾ T a m ž e, str. 238.

viděti, že bylo z takového aktu právního žalováno. Nadmíru hojně množství dokladů svědčí o tom, že věrovací slib byl ve velké oblibě; jen ukázkou budiž uvedeno, že ho bylo na př. použito při těchto aktech právních (letopočet uveden v závorkách): závazek ze správy při koupi statku (1339),¹³⁾ závazek ze správy při zřízení renty (1360),¹⁴⁾ slib »stare verbo vel facto« (1370),¹⁵⁾ slib zaplatiti dluh (1380),¹⁶⁾ slib dodržovati rozdělení rodinného majetku podle výroku arbitra (1384),¹⁷⁾ slib žalovaného, že nebude činiti žalobci žádných škod na jeho lidech (1390),¹⁸⁾ slib strany, že se podrobí nálezu o prohraném hradu v soudní rozepři (1398),¹⁹⁾ závazek ze správy při koupi vsi (1399),²⁰⁾ závazek propustiti zapsané zboží ze zemských desk (1400),²¹⁾ závazek ze správy kopy platu (1402),²²⁾ závazek dodržovati podmínky, stanovené při převzetí vsi manským právem (1403),²³⁾ závazek platiti náhradu škody (1405),²⁴⁾ smlouva o postupu tvrze za 200 hřiven (1406),²⁵⁾ vyručení z rukojemství (1407),²⁶⁾ smlouva trhová (1408),²⁷⁾ smlouva dodržovati rozhodčí výrok (1409),²⁸⁾ závazek vrátiti neprávem braný plat úročný (1412),²⁹⁾ slib zaplatiti dlužné peníze (1417),³⁰⁾ smlouva o prodeji dědin

¹³⁾ E m l e r, Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými, Praha 1881, str. 10.

¹⁴⁾ T a m ž e, str. 282.

¹⁵⁾ L. c. I. str. 14, č. 71.

¹⁶⁾ T a m ž e, str. 51, č. 260,

¹⁷⁾ AČ. II. str. 315 (listina Oldřicha z Hradce).

¹⁸⁾ L. c. I. str. 18, č. 91.

¹⁹⁾ Z. D. I. str. 577.

²⁰⁾ AČ. II. str. 326.

²¹⁾ AČ. II. str. 327.

²²⁾ AČ. IX. str. 244.

²³⁾ D. D. VII. str. 393.

²⁴⁾ L. c. I. str. 122, č. 82.

²⁵⁾ T a m ž e, str. 156, č. 200.

²⁶⁾ L. c. II. str. 87, č. 344.

²⁷⁾ AČ. IX. str. 245.

²⁸⁾ L. c. II. str. 184, č. 771.

²⁹⁾ T a m ž e, str. 275, č. 1145.

³⁰⁾ L. c. III. str. 10, č. 42.

(1418),³¹⁾ smlouva o prodeji statku (1419),³²⁾ závazek neodpovídati smlouvě o zadlužení dědiny (1420),³³⁾ závazek Kutnohorských přistoupení ke straně pod obojí a proti králi Zikmundovi (1421),³⁴⁾ závazek zachovávatí výrok rozhodčího o rozdělení sporných statků (1425),³⁵⁾ smlouva o prodeji práv na Vilharticích (1429),³⁶⁾ smlouva dodržovatí příměří mezi městem Horšův Týn a městy Klatovy a Sušicí jakož i s paní Annou z Frimburka (1431),³⁷⁾ smlouva o vyručení vězňů pana Zdeňka z Waldštejna (1433),³⁸⁾ smlouva rukojemská (1435)³⁹⁾ slib vložití zboží do zemských desk (1437),⁴⁰⁾ smlouva o hrad Hlubokou a tvrz Lobkovice mezi bratřími Mikulášem a Janem z Lobkovic (1445),⁴¹⁾ smlouva o vysazení vsi právem zákupním (1447),⁴²⁾ list smluvní a záškodní (1448),⁴³⁾ smlouva o užívání rybníka (1450).⁴⁴⁾ Z druhé polovice XV. stol. budiž aspoň poukázáno na kvitování dluhu (1457),⁴⁵⁾ smlouvu darovací (1462);⁴⁶⁾ věrovacího slibu též použito při postupu majestátu na zástavu vesnic (1464),⁴⁷⁾ při sjednání smlouvy společenské (t. j. při smlouvě o přijetí »do spolku«, 1466).⁴⁸⁾ Možno též poukázati na věrovací slib, jímž strana ujistila, že bude v ustanovený čas státi bez glejtu před soudem (1473),⁴⁹⁾ nebo že nebude sahati na cizí poddané

³¹⁾ AČ. IX. str. 248.

³²⁾ T a m ž e, str. 249.

³³⁾ AČ. I. str. 202.

³⁴⁾ AČ. I. str. 202.

³⁵⁾ T a m ž e, str. 153.

³⁶⁾ AČ. IX. str. 255.

³⁷⁾ AČ. IV. str. 238.

³⁸⁾ AČ. IX. str. 257.

³⁹⁾ T a m ž e, str. 260.

⁴⁰⁾ Z. D. II. str. 179.

⁴¹⁾ AČ. VII. str. 401.

⁴²⁾ AČ. IV. str. 42.

⁴³⁾ T a m ž e, str. 14.

⁴⁴⁾ T a m ž e, str. 44.

⁴⁵⁾ AČ. IV. str. 47.

⁴⁶⁾ Z. D. II. str. 314.

⁴⁷⁾ AČ. IV. str. 49.

⁴⁸⁾ L. c. IV. str. 214, č. 913.

⁴⁹⁾ AČ VII str. 465.

(1475),⁵⁰⁾ nebo že neopustí místo pobytu, které jí bylo vykázáno (1476).⁵¹⁾ S věrovacím slibem lze se dále setkat při slibu manželském (1480);⁵²⁾ ba dokonce možno uvést případ, že někdo byl věrovacím slibem zavázán, aby učinil před soudem hanlivý výrok (1498).⁵³⁾ Uváděti ještě jiné doklady, nebo opakovati stejné případy (časté na př. při smlouvě rukojemské),⁵⁴⁾ doložené v jiné době, nemělo by účelu; to, co bylo uvedeno dosvědčuje s dostatek, že věrovacího slibu bylo hojně používáno. Skládala jej jedna, případně též obě smluvní strany.⁵⁵⁾

Věrovací slib byl právním aktem formálním. Vyžadoval tudíž, aby byl vyjádřen určitými slovy; formule slibu musila obsahovati výslovné prohlášení slibující osoby, že »slibuje na svou víru«. Nebyla-li tato slova do slibu pojata, šlo jen o slib prostý a nikoli slib věrovací.⁵⁶⁾ Naše latinské texty uvádějí formulí »s p o p o n d i m u s b o n a f i d e«, jak již bylo výše uvedeno ve smlouvě mezi královnou Kunhutou a vévodou opolským Vladislavem r. 1279;⁵⁷⁾ jindy se slibovalo »b o n a e t s i n c e r a f i d e«⁵⁸⁾ nebo jenom »s u b f i d e«.⁵⁹⁾ Česká věrovací formule na př. zněla: »A to všecko, což svrchu psáno stojí, sli-

⁵⁰⁾ T a m ž e, str. 495.

⁵¹⁾ L. c. V. str. 28, č. 173.

⁵²⁾ AČ. VII. str. 539.

⁵³⁾ Z. D. II. str. 501.

⁵⁴⁾ Kromě již uvedených dokladů viz na př. L. c. II. str. 47, č. 230, IV. str. 96, č. 398, V. str. 273, č. 1646, str. 321, č. 310, VII. str. 59, č. 358, str. 130, č. 682.

⁵⁵⁾ Tak na př. při aktech, jež jsou citovány v poznámce č. 17, 28, 41, 44 vykonaly slib věrovací obě strany.

⁵⁶⁾ Tak aspoň nazíral na věc, pokud jde o právo německé, G i e r k e, op. cit. str. 197; naproti tomu P u n t s c h a r t, op. cit. str. 302 sl. dokazoval, že »Gelöbnis« a »Treugelöbnis« jsou pojmy identické.

⁵⁷⁾ Viz str. 6. Srov. též ve formulářích XIV. v. na př. T a d r a, Summa Gerhardi (vyšlo v Archiv für Kunde öster. Geschichtsquellen, Band LXIII, 2. Hälfte), str. 390, č. 67, str. 400, č. 77 a j. T ý ž, Summa Cancellarie (Cancellaria Caroli IV), Praha 1895, č. CCXCIII, CCXIV; t ý ž Cancellaria Arnesti (Wien 1880), str. 249.

⁵⁸⁾ L. c. I. str. 51, č. 260 (r. 1380), str. 18, č. 91 (r. 1390) »promittunt bona fide«, str. 122, č. 82 (r. 1405) »soluere promisit bona fide«. T a d r a, Summa Gerhardi, str. 385, č. 65, str. 401, č. 78 a j.

⁵⁹⁾ Viz str. 6.

b u j i s á m s v ú d o b r ú v ě r ú věrně zdržeti a zachovati.«⁶⁰⁾ Jindy bylo slibováno »čistú věrú«⁶¹⁾ nebo »dobrú, čistú věrú beze lsti«;⁶²⁾ někdy jenom prostě »z víry«,⁶³⁾ případně »z víry a lásky«.⁶⁴⁾ Stávalo se též, že slovu »víra« dodávalo se i jisté náboženské příměsi a objevily se pak věrovací sliby na »dobrou, křesťanskou víru«.⁶⁵⁾

Tato formulace věrovacího slibu nevykazuje naproti právu německému, najmě saskému, žádného zvláštního rozdílu. I zde používají prameny výrazů »fide promittere, bona fide spondere«, něm. »in guden truwen lowen« a pod.⁶⁶⁾ Ale v další složce věrovacího slibu vykazuje právo české dosti podstatnou odchylku od práva německého. Vyžadovalo' toto při věrovacím slibu vedle slovního projevu ještě úkonu viditelného; slibující strana měla příjemci slibu podati pravici, případně si měly navzájem stisknouti ruce obě smluvní strany. »Treugelübde« byl zároveň »Handgelübde«; věrovací slib bez podání ruky byl zjevem řídkým a považoval se spíše za odrůdu pravého slibu věrovacího. V pramenech bývá přímo i uváděno, že věrovací slib sluší vykonati »lingua et digito secundum terrae consuetudinem« a pod.⁶⁷⁾ Právě na tomto obřadném aktu budovala dřívější teorie Puntschartova své tvrzení, že obřadné podání ruky při věrovacím slibu znamená symbolickou zástavu vlastní osoby. Postupem doby — jak vykládá Gierke — došlo arci k tomu, že podání ruky jakožto podstatná složka věrovacího slibu ztratilo význam osobní zástavy v té míře, v jaké klesal věrovací slib na pouhý utvrzovací prostředek. Podání ruky stávalo se jenom starodávným, ale nikoliv již podstatným formálním elementem.⁶⁸⁾

⁶⁰⁾ AČ. IV. str. 42, č. 6 (r. 1447).

⁶¹⁾ AČ. IX. str. 244 (r. 1402) a j.; Mareš, Prokopa písaře novoměstského česká »Ars dictandi« (Rozpr. Čes. Ak. I. tř. VIII. č. 2, Praha 1900), str. 19, 20, 21, 23.

⁶²⁾ Z. D. II. str. 179 (r. 1437) a j.

⁶³⁾ L. c. IV. str. 96, č. 398 (r. 1464) a j.

⁶⁴⁾ L. c. VI. str. 265, č. 1589.

⁶⁵⁾ Z. D. II. str. 262 (r. 1454), Mareš op. cit., str. 18, 22, 27.

⁶⁶⁾ Puntschart, op. cit. str. 290 sl.

⁶⁷⁾ Puntschart, op. cit. str. 344 sl. Gierke, op. cit. str. 195 sl.

⁶⁸⁾ Gierke, op. cit. str. 257.

Přihlédneme-li k pramenům českým, dospějeme k poznání, že podání ruky při věrovacím slibu u nás ani tím starodávným elementem nijak nebylo. Starému právu českému není sice »rukobití« při smlouvách nikterak věcí neznámou, ale při věrovacím slibu — pokud to lze na základě většího počtu dokladů s jistou pravděpodobností říci — se vyskytuje dosti zřídka. Pravidlem bývá věrovací slib bez obřadného podání ruky — prameny o tom aspoň pomlčují — tam pak, kde v pramenech činí se zmínka, že při smlouvě došlo k podání ruky, nebývá o věrovacím slibu vůbec řeči. Prameny říkají, že někdo druhému »r u k o u d á n í m s l í b i l«⁶⁹⁾ nebo na svůj slib druhé straně »ruku dal.«⁷⁰⁾ Ba ani v takových případech, kde by bylo lze očekávat, že strany budou šetřiti již zvláštní opatrnosti, nevyžadovalo právo české věrovacího slibu a podání ruky, nýbrž spokojovalo se s jedním nebo druhým aktem. Názorný doklad toho poskytuje na př. zápis ve dvorských deskách českých z r. 1407, v němž je zaznamenáno, že strany ujednaly již p o d r u h é mezi sebou smír, při kteréžto příležitosti by věrovací slib spolu s rukobitím byl zvláště na místě. Ale došlo jen k »rukobití« — *beneficiarii praedicti partes predictas amicabiliter composuerunt et smyrzly, a cny krzyestyansky myr przygely a r u c z e s o b y e d a l y*⁷¹⁾ — praví dotyčný zápis.

Právo české zná prostě slib věrovací a »rukobití« jako dva, zcela samostatné formální akty právní; každý z nich sám postačuje dáti ujištění, že učiněný slib bude dodržen. Tak nahlížel na věc též Pavel Kristian z Koldína ve svých »Právech městských království Českého« uznávaje závaznost učiněné přípovědi, nechť se stala rukou dáním nebo slibem »z víry a lásky«, ač věrovací

⁶⁹⁾ AČ. VII. str. 515 (r. 1480), AČ. IX. str. 519 (r. 1490), L. c. V. str. 127, č. 525 (r. 1487), str. 176, č. 717 (r. 1488), VI. str. 250, č. 1502 (r. 1490), str. 285, č. 1718 (r. 1492), VII. str. 216, č. 1055 (r. 1500), AČ. XIII. str. 20, č. 1242 (r. 1503), str. 44, č. 1280 (r. 1503), str. 151, č. 1454 (r. 1508), str. 155, č. 1459 (r. 1508), str. 378, č. 1745 (r. 1510).

⁷⁰⁾ AČ. IX. str. 523, č. 711 (r. 1490), L. c. VII. str. 205, č. 1001 (r. 1500).

⁷¹⁾ D. D. VII. str. 11.

sliby spojené s podáním ruky jsou mu také známy.⁷²⁾ Nebylo jistě překážek, aby v konkrétním případě bylo připojeno k věrovacímu slibu i podání ruky, ale právní obyčej toho nežádal a proto záviselo jen na vůli smluvních stran, zda se pro kumulaci obou záruk rozhodnou. Bylo tedy vlastně náhodou, když k ní došlo, čímž by se pak dalo vysvětliti, že prameny se o ní zmiňují tak skoupě.⁷³⁾

Z pojmu věrovacího slibu přímo vyplývá, že slibující osoba se dokládala pouze svou »vírou«, že danému slovu dostojí. Tuto formu nutno pokládati také za původní. Kdo arci slibu, který svou »vírou« podepřel, nedodržel, byl věrolomníkem, tudíž člověkem nečestným. Ve věrovacím slibu počalo se tedy také k této okolnosti výslovně přihlížeti a text slibu byl upravován na ten způsob, že promittent sliboval nejen na svou víru, nýbrž i na čest. V XV. stol. jsou doklady takto formulovaného věrovacího slibu dosti častými.⁷⁴⁾

Méně častými jsou věrovací sliby, v nichž k »víře« a případně ke cti přistupovala další záruka osobního rázu. Takovým na př. byl slib, při němž promittent se dokládal »vírou« a svým hrdlem. Doklad takového slibu sa dochoval v půhonu olomouckém z r. 1370; tam stojí, že jakýsi Ulricus familiaris quondam Pessiconis de Oderlicz (Udrlic) promisit fide pura et sub privatione colli sui nunc et in perpetuum stare verbo vel facto contra famosum Wiknanum, provincialem Olomucen-

⁷²⁾ Pavla Kristiana z Koldina Práva městská království Českého (vyd. Jireček, Praha 1876) J. V. (str. 244): Kdožbykoli rukou dáním co druhému připověděl anebo za jiného z víry a z lásky slíbil: ten jeden každý povinen jest... tomu všemu... dosti učiniti. Srov. však též str. 19.

⁷³⁾ AČ. IV. str. 49, č. 14 (r. 1464); strany si slíbily »rukou dáním, pode ctí a pod věrou ctně, věrně a právě« smlouvu zdržeti a zachovati. Druhý doklad tamž e, str. 50 (r. 1473); vyskytují se v pramenech zřídka.

⁷⁴⁾ Srov. na př. Z. D. I. str. 183, č. 127 (r. 1488), II. str. 167 (r. 1437), 314 (r. 1462), str. 485 (r. 1497), 499 (r. 1498), 501 (r. 1498); L. c. I. str. 156, č. 200 (r. 1406), II. str. 177, č. 728 (r. 1409), 184, č. 771 (r. 1409), 275, č. 1145 (r. 1412), III. str. 10, č. 42 (r. 1417), IV, str. 142, č. 702 (r. 1464), 214, č. 913 (r. 1466), V. str. 28, č. 173 (r. 1476), str. 211, č. 832 (r. 1490), AČ. I. str. 153 (r. 1425), 202 (r. 1421), 393 (r. 1403), 405 (r. 1420), AČ. IV. str. 14 (r. 1448), str. 44 (r. 1450), str. 47 (r. 1457) a j.

sem suosque familiares ac omnes, qui sua ratione homicidii dicti Pessiconis credunt interesse.⁷⁵⁾ Podobný závazek vzali na sebe vězňové, propuštění od pana Jana mladšího z Hradce v době kol r. 1400, kdy zřekli se msty proti němu slibem »pod věrú a pode ctí a pod nejvyšším právem, t. j. pod hrdlem«.⁷⁶⁾ Stejně tak poněkud nepřesná formule věrovacího slibu z r. 1399, kdy strana prohlašovala, že »dobrú věrú slibuje a pod nejvyšším základem, pode ctí a pod věrú a pod tú pří, oč by se mezi nimi vstrčilo«,⁷⁷⁾ má snad na mysli ve slovech »pod nejvyšším základem« promittentovo hrdlo. Jinou odrůdu věrovacího slibu připomíná brněnský púhon z r. 1466, z něhož vysvítá, že byla sjednána mezi spornými stranami smlouva o spolku čili stupku, kdy promittent jsa knězem sliboval druhému pod svou vírou i ctí i pod svým kněžstvím, že jej přijme za společníka a ujednaný spolek do desk zapíše.⁷⁸⁾ Došlo-li mezi stranami ke sporu, který pak byl urovnán smírem, při němž obě strany vykonaly slib věrovací, že smír budou dodržovati, bývala do slibu pojímána nezřídka klausule, v níž strany se zaručovaly též případnou ztrátou pře, jež by šla v neprospěch toho, kdo by učiněný smír porušil.⁷⁹⁾ Často bývala spojována s věrovacím slibem též záruka v adiem čili základem, o čemž více v další kapitole.

Pokud jde o právní povahu českého slibu věrovacího, neposkytuje již ani jeho terminologie žádného podkladu pro názor, že by bylo možno v něm spatřovati nějakou stopu zástavy vlastní věrohodnosti a tím též zástavu osoby promittentovy pro dluh. Podobná rčení jako »promitto bona fide, spondeo bona fide« nebo »sub fide« jsou daleko pojmu nějaké zástavy, zejména přihlédne-li se též k jiným variantům, jichž se při věrovacím slibu užívalo a přece měly týž význam. Jestliže na př. bylo slibováno

⁷⁵⁾ L. c. I. str. 14, č. 71.

⁷⁶⁾ AČ. II. str. 328; podobně též AČ. IX. str. 256.

⁷⁷⁾ AČ. II. str. 325. Německému právu jsou takové věrovací sliby rovněž známy. Gierke (op. cit. str. 247 sl.) v nich shledával zástavu jednotlivých osobních statků za dluh.

⁷⁸⁾ L. c. IV. str. 214, č. 913.

⁷⁹⁾ L. c. I. str. 338, č. 929, II. str. 184, č. 771, AČ. I. str. 153.

»sub puritate nostrae fidei sine quolibet dolo malo«⁸⁰⁾ nebo »sub obtentu honoris et fidei«⁸¹⁾ nebo »sub nostre religionis observancia et fidei puritate«,⁸²⁾ nemůže býti o myšlence nějaké zástavy vůbec řeči. Totéž platí i o textech českých; zavazoval-li se někdo »dobrú věrú, čistú věrú« nebo »z víry« a pod., dokládal se jen svou věrohodností, že slovu svému řádně dostojí. Ale ani tam, kde text pramene svádí k představě, že věrovacím slibem zřizuje promittent ideelní zástavu toho neb onoho osobního statku, ukáže se při bližším rozboru, že tomu tak není. Byl-li učiněn, jak výše uvedeno, slib »fide pura et sub privatione colli«,⁸³⁾ nesluší z toho usuzovati, že promittent dal druhé straně vedle své »víry« též svou šíji do zástavy bez držby, nýbrž že se předem výslovně podrobil následkům deliktu, jehož se dopustil — v daném případě šlo o vraždu — kdyby svému závazku nedostál. Stejně tak slibovali-li — jak další uvedený případ ukazuje — propuštění věžňové zřící se msty »pod nejvyšším právem, t. j. podl hrdlem«, projevíli tím vůli, že se podrobí trestu, jenž by je stihl, kdyby se msty dopustili. Ještě méně lze mluvit o nějaké ideelní zástavě v dalším případě, kdy promittent se zaručoval vedle cti a víry též svým kněžstvím, jež je a priori nezastavitelné. Kněz prostě v daném případě slíbil, že se zachová nejen jako čestný a věrohodný muž, nýbrž i jako příslušník důstojného stavu kněžského.

Podobně jako v právu německém možno sice i v našich pramenech pozdního středověku někdy shledati doklad, v němž se mluví, že smluvní strany se zavázaly dodržeti smlouvu »p o d z á k l a d e m c t i a v i e r y«. ⁸⁴⁾ Ale případy ty nejsou tak častými a mohly vzniknouti tím, že písaři spisující smlouvy, jež byly utvrzovány konvencionální pokutou čili základem peněžitým, obdobně formulovali i klausuli se slibem věrovacím. Vyvinuté

⁸⁰⁾ T a d r a, Summa Gerhardi, str. 348, č. 17, dále v čís. 117, 123, 124, 168.

⁸¹⁾ T a m ž e, č. 186, č. 187.

⁸²⁾ T a m ž e, č. 143.

⁸³⁾ Viz str. 12.

⁸⁴⁾ AČ. VII. str. 265; viz též M. Brikcího z Licka Práva městská (vyd. Jos. a H. Jireček, Praha 1880, str. 102), kap. XV. art. V.

stavovství, jež pohlíželo na poctivost jako nad jiné vzácný statek,⁸⁵⁾ mohlo rovněž v tom směru vykonati vliv.

Mnohdy prameny přímo samy napovídají, jak se v právu českém podstata věrovacího slibu hodnotila. V uvedeném již textu smlouvy o smíru, který sjednala královna Kunhuta s vévodou opolským Vladislavem r. 1279, se výslovně praví, že bylo užito věrovacího slibu »*a d r o b u r a m p l i o r i s f i r m i t a t i s*«. ⁸⁶⁾ Užilo se ho tedy jakožto prostředku, jímž se utvrdila tato smlouva. Na jiném místě zve se slib věrovací »*stipulatio sclemnīs*«, ⁸⁷⁾ což rovněž naznačuje jeho povahu zesilovací. Také některé formule české, jako na př. »a to všecko, co se tuto svrchu píše (t. j. ve smlouvě), slibuji pod svú ctí a věrú věrně a pravě zdržeti jako dobrý člověk«⁸⁸⁾ nebo »slibujem úmluvy ty všechny v tomto listu popsané zdržeti naší dobrou věrú křesťanskú i ctí věrně, ctně, upřímně, bratrsky a křesťansky beze všelikterakého přerušenie i beze vší zlé lsti«⁸⁹⁾ a pod. dosti zřetelně ukazují, že strany slavnostními slovy utvrzují ujednanou smlouvu; o nějaké zástavní záruce není vůbec řeči.

Kdo nedodržel daný slib věrovací, pozbyl u svých spoluobčanů hodnověrnosti, nabyt pověsti člověka nečestného. Snížení na cti občanské mělo v právu českém podobně jako jinde závažný význam, vlekouc za sebou různé újmy v oboru práva veřejného i soukromého (pokud jde o poslední mohli býti na př. rozhodčími pouze »dobří lidé«, nečestní nemohli býti poručníky, majíce »věrně a právě nad sirotky učiniti«, nemohli býti »věrnou rukou« [Treuhande], nesmělo jim býti kladeno do desk zemských a pod.). Následky nesplnění věrovacího slibu bývaly mnohdy pojímány přímo do smluvní listiny; dlužník se vedle ztráty cti a víry podvcoval, aby věřitel na jeho jmění provedl obstarávkou

⁸⁵⁾ Žerotínovi zápisy o soudě panském (vyd. Brandl, Brno 1866, str. 38).

⁸⁶⁾ Viz str. 6.

⁸⁷⁾ CJB. I. str. 238 (směna zemí a statků mezi Václavem II. a Frdřichem markrabím míšeňským r. 1289).

⁸⁸⁾ AČ. IV. str. 14, č. 23.

⁸⁹⁾ AČ. VII. str. 401.

(»stavování«),⁹⁰⁾ nebo sliboval odebrati se do ležení;⁹¹⁾ častým prostředkem, jímž dlužník sahal veřejně na čest dlužníkovu, bylo lá ní, prováděné veřejně vyvěšeným lacím listem.⁹²⁾ Věrovací slib byl tudíž dostatečně silným prostředkem k tomu, aby dlužník hleděl splniti svůj závazek.

Zemská zřízení, jakožto zákonné sbírky českého práva zemského, znají rovněž věrovací slib, ale zmiňují se o něm spíše jen mimochodem, aniž by se pouštěla do nějaké jeho úpravy zvláštní normou; předpokládají obecnou známost této instituce. Tak na př. České zřízení zemské z r. 1549 reprodukuje a znovu potvrzuje nález zemského soudu z r. 1498, zapsaný v zemských deskách, že nikdo není povinen dosti učiniti nešlechtnému a úkladnému závazku, třebas se k tomu pod ctí a věrou zavázal.⁹³⁾ V jiném předpisu tohoto zákoníku se ustanovuje, že věrovací slib sluší považovati za dostatečnou jistotu, aby se upustilo od vazby prostých lidí nebo vlastních služebníků nebo čeledi, mělo-li k tomu z důvodné příčiny dojíti. Jestliže by pak někdo, nejsa zamčen ve vězení, svůj slib cti a víry útěkem porušil, měla jej stihnouti ztráta cti.⁹⁴⁾ Oba tyto předpisy byly přejaty do zemského zřízení z r. 1564.⁹⁵⁾ Moravské zemské zřízení z r. 1535 připomíná věrovací slib v čl. 7 ustanovujíc, že při půhonu zátkyně, je-li pohnaný stavu panského nebo rytířského, má býti pode ctí a věrou zavázán, aby se k vyhlásování půhonu ohlásil.⁹⁶⁾ Na slib cti a víry naráží rovněž 51. článek tohoto zřízení, převzatý z knihy Drnovské (která jej zase přejala z knihy Tovačovské), nadepsaný »O listech neobyčejných«, jimiž jsou takové, v nichž »stojí braní, pálení neb moc která aneb

⁹⁰⁾ AČ. IV. str. 237.

⁹¹⁾ Viz na př. vzory listin v knize Tovačovské (vyd. Brandl, Brno 1868, str. 92 sl.).

⁹²⁾ Tamže, str. 96, Kniha Drnovská (vyd. týž, Brno 1868, str. 77, 78).

⁹³⁾ Jireček Jos. a Herm., Zřízení zemská království Českého XVI. věku (Praha, 1882), str. 401 (U 14). Viz str. 9, pozn. 53.

⁹⁴⁾ Tamže, str. 403 (U 16).

⁹⁵⁾ Tamže, str. 594.

⁹⁶⁾ Čáda, Zemské zřízení moravské z r. 1535 (Histor. archiv I. stří. Čes. Akademie, Praha 1937, str. 23).

po de cti a věrou aneb víry ztracení«. ⁹⁷⁾ Též zemské zřízení Opolsko-Ratibořské z r. 1563 zná tento akt, předpisující cizincům, kteří nejsou v zemi usedlí, že mají míti rukojmí, pakli chtějí domácí obyvatele žalovati; jestliže by rukojmí míti nemohli, tehdá mají po de cti a věrou zavázáni býti, že právu dostáti chtějí. ⁹⁸⁾

Obnovené zřízení zemské pro Čechy zabývá se věrovacím slibem na několika místech jakožto o prostředku utvrzujícím dané slovo. Převážně má arci v tom směru na mysli případ, kdy šlo o zatčení osoby, kdy zatýkáci orgán se mohl spokojiti závazkem cti a víry podobně jako stanovilo zemské zřízení z r. 1549. Nedostavil-li se potom promittent před nejvyššího purkrabího pražského k příslušnému řízení a žádné slušné příčiny na svou omluvu neměl, ba naopak bylo shledáno, že svého slibu na čest a víru dodržeti nechtěl, měl býti naň vydán zatykač (»list nepoctivý«) a takovému — jak se výslovně v Obnoveném zřízení zemském praví — »již na čest a víru nemá se více věřiti«; měl býti vsazen do vězení v Daliborce, jakmile by v moc pražského purkrabího upadl. ⁹⁹⁾ Moravské obnovené zřízení zemské, jež se celkem shoduje s českým, zná rovněž věrovací slib v takovém případě. ¹⁰⁰⁾

Nemělo by smyslu podrobně probíratí doklady věrovacího slibu z práva městského; byl v něm obvyklým zjevem stejně jako v městském právu německém, jež bylo našemu právu městskému vzorem. Za to ale nelze pominouti zákoníku českého práva městského od Pavla Kristiana z Koldína z r. 1579, v němž se

⁹⁷⁾ T ý ž, str. 62; srov. Knihu Drnovskou (vyd. Brandl), str. 39, Knihu Tovačovskou, kap. 103—104.

⁹⁸⁾ List XXXIVa, rozdíl LXVI, LXVII (Otisk z Kadlcova semináře, Praha 1926).

⁹⁹⁾ H. J i r e č e k, Obnovené zřízení zemské pro Čechy (Praha 1888), G XXIX, XXX, XLIII; další zmínky o věrovacím slibu G XLV, T VIII, XVII, W VI.

¹⁰⁰⁾ T ý ž, Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského (Brno 1890), str. 221 sl. Věrovací slib uvádí se v něm někdy i tam, kde v českém zřízení se tak neděje (na př. v čl. XXX).

Koldín pokusil o abstraktní formulaci věrovacího slibu ve zvláštním oddíle, nadepsaném »De obligatione honoris et fidei«.

Úvodem k normám věrovacího slibu podotýká Koldín, že »jednakáždá krajina své zvláštní obyčeje a pořádky má, jichžto šetřiti a je zachovávatí všechněm té krajiny obyvatelům náleží; proto, že právem starým a zvyklým a té krajině obyčejným, to jest *jure consuetudinario, quod consensu morum confirmatum est*, dávním užíváním k svému utvrzení přišli«. Po této větě, prozrazující znalost práva římského, navazuje Koldín na slib věrovací jakožto dávný právní obyčej: »Poněvadž pak v království Českém předkové naši závazkův, kteří se pode ctí a věrou vykonávali, nejvíce jsau sobě vážili a tak je pevně zdržovali, že nežby měli nad závazky cti a víry své se zapomenauti, raději o hrdla přicházeli; a protož, předkův našich v tom dobrém příkladu následujícíe, za právo se ustanovuje:

(JXLI.) Kdožbykoli buď od práva, totiž purkmistra, konšelův, rychtáře nebo osoby přísazné pro některé své předsevzetí neslušné aneb jakéžkoli jiné slušné příčiny, na závazek cti a víry vzat byl; aneb že by jeden druhému rukou dáním pod ctí a pod věrou k něčemu se zavázal; ten každý vedle znění závazku svého tak a ne jinak ve všem se zachovej potud, pokudž jednomu každému dobrému záležití nejvíce cti a víry své šetřiti a nade všecko jiné nejvíce jí sobě vážiti, a tomu, cožby rukou dáním komu dobrovolně připověděl, dosti učiniti.

Neb kdožby se nad závazkem svým cti a víry zapomenul, a tomu, k čemuž se rukou dáním aneb zápisem při kterémžkoli právě pod ctí a pod věrou zavázal, dosti neučinil a učiniti zanedbal, aneb na čas jistý v místě jemu při závazku cti jmenovaném se nepostavil: ten a takový, poněvadž jest se již tau příčinou nad svau ctí a věrou zapomenul, za zlopověstného zůstane, a za dobře zachovalého člověka jmín, držán ani počten nebude. Lečby příčiny aneb příčina právní a nuzná v to vkročila, pro kteraužby svému závazku cti a víry zadosti učiniti nemohl: ta bude-li provedena, ten ujmy na své cti nésti nemá.

(JXLII.) Však kdyžby se závazkův a slibův neřádnych, k kterýmžto mocí a násilím lidé nutkáni bývají, dotklo: poněvadž jsau z násilí pošli, těch a takových slibův a závazkův z násilného přinucení, pro strach a bázeň hrdla ztracení vykonaných, a k nimžby lidé mocí byli proti právům i proti poctivosti přinuceni, nejsou a nebudau povinni držeti ani jim dosti činiti. Tak jakž nejjasnějších knížat, pána

pana Vladislava, krále Českého a Rudolfa, krále Římského, Jich Milostí rozsudkové o takových neřádných slibích a závazcích vyměřují a lidi před nimi osvobozují.¹⁰¹⁾

Není třeba k těmto normám podávati nějaký zevrubný výklad; jsou jasné a dobře zachycují podstatu věci. Prvý odstavec prvního článku zahrnuje obecnou normou případy, kdy v praxi k věrovacímu slibu docházelo: bylo to jednak tehdy, kdy úřední orgán («právo»), jakým byl purkmistr, konšel, rychtář aneb osoba přísežná, někoho zavázal slibem cti a víry z jakékoliv příčiny, ať již slušné nebo »neslušné« (t. j. z důvodu deliktního), že se k předepsanému právnímu řízení dostaví, jednak při smlouvě. V obou případech má se ten, kdo věrovací slib vykonal, zachovati podle svého závazku, pod sankcí ztráty cti; výjimka ze sankce jest přípustna při náležitém omluvném důvodu, který arci bylo nutno dokázati (odst. 2). Poznamenati sluší, že Koldín má při tom na mysli věrovací slib s rukou dáním i bez něho; oba jsou arci rovnocenné.

Základem pro druhý článek (JXLII) bylo Koldínovi ustanovení zemského zřízení českého z r. 1564 (K 29). Toto, jak již bylo výše řečeno, bylo přejato ze zemského zřízení z r. 1549 (U 14) a podklad k němu byl zas náleze zemského soudu z r. 1498.¹⁰²⁾ Koldín při tom text zemského zřízení značně zkrátil, snaže se zároveň dáti recipované normě obecnější ráz; ruku znalce římského práva je v tom rovněž znáti — slova, že donucení k slibu, má-li býti neplatné, musí se díti »proti právům i poctivosti«, zřejmě ukazují, že tvůrce normy při tom měl na mysli římskou »vis injusta«.

Ustanovení Obnoveného zřízení zemského o věrovacím slibu, přicházejícím v úvahu při zatčení, doznala částečně změny trestním zákoníkem Marie Terezie (Constitutio criminalis Theresiana). Tato panovnice v 29. článku svého kodexu praví, že sice ne-

¹⁰¹⁾ J i r e č e k Jos. M. Pavla Kristiana z Koldína Práva městská království Českého, Praha 1876, str. 258, 259. O prvním odstavci článku JXLI praví Š t ě p á n ve své Studii o kompilační povaze Koldínových práv městských (Práce ze semináře prof. J. Kaprasa, č. 26, Praha 1940, str. 113), že je převzat ze zemského zřízení českého z r. 1564 (K 31). Tvrzení to se zakládá na omylu.

¹⁰²⁾ Viz str. 9.

zrušuje zvláštní výhody, jako rukojemství, slib na čest a víru, jichž požívaly jisté osoby, dopadené při trestném činu, nýbrž že pouze v tom zavádí jednotná pravidla. V dalším však je řečeno, že záruka má býti v takovém případě určena soudcem podle povahy věci p ř e d e v š í m peněžitou sumou. Prakticky tudíž pozbyl věrovací slib v trestním řízení téměř významu. Naproti tomu normy Koldínova zákoníku zůstaly v platnosti, takže nebylo překážek, aby v právu soukromém se věrovacího slibu užívalo nadále. Teprve když byl patentem ze dne 1. června 1811 vyhlášen obecný zákoník občanský, pozbyl věrovací slib v právu soukromém zákonitého podkladu. Některé kodifikace jiných právních oborů podržely sice věrovací slib ještě i v novější době, jako na př. trestní zákon vojenský z 15. ledna 1855, jenž přiznává slibu důstojníka, byl-li utvrzen čestným slovem, významnou váhu (v §§ 301, 305), nebo řád směnečný z r. 1850, jenž zná t. zv. »přijetí směnky pro čest« (§ 52 sl.) a »zaplacení pro čest« (§ 58 sl.) — v tomto případě jde arci již jen o pouhý odstín čestného závazku, ježto mezi ním a obyčejným přijetím anebo zaplacením směnky ve vztahu vůči směnečnému věřiteli není rozdílu — ale to již jsou jen skrovné zbytky instituce, jež v právním životě dohrála svou úlohu. V mluvě obecné jsou arci »čestné dluhy« doposud věcí běžnou a obvyklou.

Zbývá ještě dotknouti se otázky, je-li věrovací slib v právu českém institucí recipovanou, či náleží-li našemu domácímu právnímu vývoji. Pro domácí původ není předpokladu; vystupujeť v pramenech od XIII. stol. jako instituce hotová, aniž by ve starší době bylo lze ukázati na stopy, jež by ukazovaly na nějaké její počátky. Třeba tudíž usuzovati, že máme co činiti s institucí, převzatou z práva cizího. V tom směru přichází přirozeně v úvahu na prvním místě právo německé, jež v mnohém uplatnilo svůj vliv na právní řády české. Třebas by hojnost dokladů věrovacího slibu v právu německém k takovému předpokladu sváděla, přece je nutno od této myšlenky upustiti — doklady české jsou prostě právě tak staré jako doklady německé. Spíše by se dalo uvažovati o tom, že oba plynou z nějakého společného zdroje.

Je známo, že v otázce recepce cizích právních řádů u nás v ranném středověku hrálo nemalou roli školení písařů, kteří

sepisovali listiny. Umění vyhotovovati listiny, aby vyhovovaly právu a ustálenému zvyku, vyučovalo se ve XIII. stol. hlavně v Bologni, kde se ars notariae přednášela jako samostatný zkušební předmět. Na tuto školu bývali vysíláni hlavně duchovní, kteří se tam vzdělali na řádné notáře a potom věnovali se doma povolání notářskému; též Italové, absolvovavše toto studium, nezřídka odcházeli do ciziny, nacházejíc v notářství za hranicemi dobré zaměstnání. V době Přemysla Otakara II. žili v Praze dva takoví notáři italského původu: jeden z nich, zvaný Henricus Italicus, byl královským protonotářem v kanceláři královské, druhý, Jindřich z Isernie, založil si r. 1270 dokonce na Vyšehradě pro vzdělání notářů (písařů) školu, na kterou zval všechny pražské studenty a učil je spisovati listiny po způsobu, jak se tomu učilo v Bologni.¹⁰³⁾ Oba tito Vlachové zanechali po sobě sbírky formulářů, jež podávají jasné svědectví o jejich notářské působnosti. V našem případě jest zejména důležitou sbírka prvního písaře, jenž byl v královské kanceláři předním hodnostářem; pod jeho vedením byly sepisovány královské listiny, tedy i ty, v nichž se připomíná slib věřovací.

Nahlédneme-li do uvedené sbírky, shledáme, že věřovací slib v ní není zvláštní vzácností. Tak na př. ve vzorci listiny čís. XXXVI se mimo jiné čte: Nos O. (Ottacarus) dei gracia etc. notum facimus etc., quod nos.... principi domino B.... promittimus bona fide, quod nos sibi prestabimus auxilium contra omnes personas.... Dále v č. XXXVIII stojí: Nos dei gracia dux Cracoviae presenti scripti tenore notum fieri volumus.... quod vera fide promittimus... castra... quae sunt assignata nobis... sine difficultate restituere et ordinare ac procurare... Jiný doklad: Nos Heynricus dei gracia dux Slesie et dominus Wrat. istius tenore pagine notum fieri

¹⁰³⁾ Srov. T a d r a, Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV (1310—1420) v Rozpravách České Akademie (tř. I, roč. I, č. 2, Praha 1892) v úvodu; O t t, Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren (Zeitschrift der Savigny-Stiftung XXXIV, kan. Abt. III), separ. str. 47 sl. Č e l a k o v s k ý, O domácích a cizích registrech (Rozpravy král. čes. společnosti nauk, VII. řada, 3 sv. Praha 1890), str. 28 sl.

volumus.... eidem domino regi ex deliberato animo, bona voluntate atque pura fide promittimus per presentes... Promittimus eciam ex deliberato et bona fide dicto domino regi... (č. LI). Cupientes igitur inter dilectos consanguineos nostros H. et H. duces Slezie et nos pacem atque concordiam vigere glutini fibula firmioris, promittimus eis sincera fide assistere (č. LXXIII).¹⁰⁴⁾

Je samozřejmo, že že zmíněný notář vlašský pořizoval text listin po způsobu italském; formulace jich prozrazuje, že dobře znal i římské právo. Je to viděti na př. z toho, že k slovům »promitto bona fide« dodává »ex deliberato animo, bona voluntate« nebo »non coacti, sed libera et spontanea voluntate inducti«, jak též v jiném vzorci (XCIII) lze čísti. Autor těchto formulí zřejmě věděl, že platnost právního jednání vyžaduje bezvadné vůle stran a jejího projevu; věděl, že donucení — vis compulsiva — bylo podstatnou vadou právního jednání, jehož účinky bylo možno podle římského práva praetorského zvrátiti (»quod metus causa gestum erit, ratum non habebit«). Proto výše uvedenými doložkami jakoukoliv pochybnost v tom i onom směru vyloučil. Provedl to rukou zkušenou, jež dovedla obratně vsunouti do textu listiny potřebné náležitosti právního jednání, čímž ale zároveň prozradil jejich provenienci.

Podle toho, co bylo uvedeno, lze důvodně předpokládati, že věrovací slib se k nám dostal z práva italského. Po vzoru listin latinských počal býti pojímán i do listin českých. Recepti tu způsobili písáři, školení po způsobu boloňském, kteří přenášeli cizí vzorce listin do našich poměrů domácích. Stopy toho se zračí jak v listinách královských, tak i v zápisech deskových, v listinách městských i soukromých — psaliť je vesměs lidé, kteří se týmiž způsobem vyučili; zprvu to byli duchovní, od XIV. stol. i laikové. Je přirozeno, že někdy bylo třeba přizpůsobiti naučené vzorce zvláštnostem, plynoucím z poměrů domácích a učiniti jisté odchylky. Pokud jde o slib věrovací, bylo by lze takové úpravy spatřovati ve stylisaci, kde se mluví nejen o slibu »na víru«, nýbrž

¹⁰⁴⁾ Voigt, Das urkundliche Formelbuch des kgl. Notars Henricus Italicus (Archiv für Kunde öster. Geschichtsquellen, 29. Band, I. Wien 1863), str. 46, 47, 59, 85.

ještě o dalších kautelách, jako »pod hrdlem, pod kněžstvím, pod nejvyšším základem«, jak byla o nich řeč výše; písař se zde ne-držel obvyklého vzorce, jímž se slibovalo jenom na »víru«, nýbrž na přání stran pojal do slibu záruky další, čímž arci původní a právně bezvadnou jeho formu nejen pokazil, nýbrž i zatemnil. V původním útvaru slibem bona fide bylo prostě zdůrazňováno, že promittent se zachová p o c t i v ě, kdežto domácími dodatky budila se mnohdy představa, jež s podstatou věrovacího slibu neměla nic společného.

II.

Smlouva pod základem.

Smlouvou »pod základem« zavazoval se dlužník, že zaplatí věřiteli určitou sumu peněz jakožto smluvní čili konven-
cionální pokutu, když by včas svému hlavnímu závazku řádně nedostál. Staré právo české zná tuto pokutu pod různými názvy: latinské texty ji uvádějí slovem v a d i u m nebo v a d i u m fideiussorium,¹⁰⁵⁾ někdy též p e n a¹⁰⁶⁾ nebo p i g n u s;¹⁰⁷⁾ v českých pramenech slove z á k l a d,¹⁰⁸⁾ z á k l a d u r u č e n ý nebo z a r u č e n ý¹⁰⁹⁾ nebo p o k u t a.¹¹⁰⁾ Zavázal-li se někdo k takové pokutě, stojí v latinských pramenech, že »se sub dicto vadio roboravit«¹¹¹⁾ nebo na př. »sub centum sexagenis grossorum promisit«;¹¹²⁾ české texty říkají, že dlužník »pod základem« jisté sumy grošů slíbil dodržeti svůj dluh¹¹³⁾ neb, že se »pod zá-

¹⁰⁵⁾ Četné doklady na př. v Z. D. I. str. 8, 9, 10, 13, 18, 19, 20, 21 atd.; vadium fideiussorium t a m ž e na př. str. 8, 13, 18, 24, 30 a j.

¹⁰⁶⁾ T a m ž e, str. 87, 89, D. D. VII. str. 10, 15, 17, 18, AČ. XXXV. str. 196 (»si vero non solverint, tunc X marcas perdent nomine p e n e seu v a d i i«).

¹⁰⁷⁾ AČ. V. čl. 437, str. 209.

¹⁰⁸⁾ L. c. II. str. 348, 424, 499, 500, 535, 537 atd., CJB. II. 2 (Formae querelarum), str. 314, č. 7, 10 a j. AČ. II. str. 315, 321, 325, AČ. IV. str. 238, a j.

¹⁰⁹⁾ L. c. V, str. 439, CJB. II. 2, str. 314, 315 a j.

¹¹⁰⁾ AČ. XI, str. 238, AČ. XIX. str. 29 a j.

¹¹¹⁾ Na př. Z. D. I, str. 23, č. 75, str. 38, č. 128.

¹¹²⁾ AČ. XXXI, str. 161.

¹¹³⁾ L. c. II. str. 424, 499 a j. AČ. VII, str. 567, 637 a j.

kladem (na př. pěti kop grošů) zaručil¹¹⁴) anebo prostě jen, že pod jistým počtem grošů »slíbil nebo uručil.¹¹⁵)

Nejstarší listinný doklad, kdy došlo u nás k utvrzení smlouvy konvenční pokutou, podává listina Radoslava, arcijáhna olomouckého z doby po r. 1228; smlouvou tou daroval arcijáhen velehradskému klášteru jisté pozemky. Na konci smlouvy připojuje se doložka: *Placuit etiam ad rei geste corroborationem praescripti pacti violatorem penā pecuniaria V^m marcis auri multari, nullo medio interveniente, que cedent in usum magistri operis ad fabricas dicte domus instaurandas et restaurandas.*¹¹⁶) Nejstarší pozůstatky českých desk zemských připomínají konvenční pokutu sice až od r. 1318,¹¹⁷) avšak důsledně ji uvádějí v hřivnách (*marca argenti talis, marca argenti minus lotone*), což ukazuje na starší praxi, neboť od r. 1300 byla Václavem II. zavedena měna grošová. Konvenční pokuta, čítaná na hřivny, představovala sice jistý počet stříbrných prutů, jichž zrno bylo ověřeno královskou mincovnou, nicméně přece nutno ji považovati za plat peněžitý. Při stanovení konvenční pokuty bývalo přihlíženo též k tomu, aby mezi ní a hlavním plněním byl zachováván vhodný poměr; mělo se — jak pozdější prameny uvádějí — uručovati pod základ »slušný« (*pignus conveniens*),¹¹⁸) což přirozeně záviselo od vůle stran a povahy jednotlivého případu. Základ, jenž přesahoval 10 hřiven,¹¹⁹) později 10 kop grošů byl považován za »větší« (*vadium majus*); v dobách Všehrdo-vých k »většímu základu« bylo třeba již sumy přes 100 kop grošů.¹²⁰)

¹¹⁴) Na př. AČ. XV. str. 553.

¹¹⁵) AČ. II. str. 315, AČ. XI. str. 238, 534 a pod.

¹¹⁶) Friedrich, *Codex diplomaticus regni Bohemiae II.* (Praha 1912), str. 355.

¹¹⁷) Z. D. I. str. 31, č. 107, str. 44, č. 156, str. 48, č. 151 a j.

¹¹⁸) AČ. VIII. str. 35, AČ. XII. str. 218, AČ. XIX. str. 29, Vladislavské zřízení zemské, čl. 437 (AČ. V. str. 209).

¹¹⁹) Srov. Brandl, *Kniha Rožmberská* (Praha 1872), čl. 191, *Officium circa tabulas terrae*, čl. 4 (CJB. II. 2, str. 257), Ondřeje z Dubé, *Práva zemská česká* (vyd. Čáda, Praha 1930), čl. 24.

¹²⁰) M. Viktorina ze Všehrd, *O právích země české knihy devatery* (vyd. Jireček H., Praha 1874), III. 21. 10 (str. 149).

Konvenční pokutou bylo možno utvrditi jakoukoliv smlouvu podobně jako slibem věrovacím. Nejčastěji arci k tomu docházelo — pokud dané doklady svědčí — při smíru a při smlouvě rukojemské, kteréž smluvní typy se ve spojení s konvencionální pokutou na př. v nejstarších zbytcích českých desk zemských vytrvale opakují.¹²¹⁾ Jsou však doloženy i jiné akty právní, jako na př. smlouva trhov^á,¹²²⁾ závazek, že věřitel nepohoní dlužníka k soudu,¹²³⁾ že žalovaný opatří rozhodčí (ubrmany),¹²⁴⁾ slib vkladu do desk,¹²⁵⁾ slib, že žalobci nebude činěna škoda v lese,¹²⁶⁾ slib, že bude stranou předložena listina o smlouvě¹²⁷⁾ atd.

Nezřídka býval věrovací slib při smlouvě spojován s konvenční pokutou, takže strany nebo jedna z nich slibovaly dodržeti smlouvu »pode ctí a věrou a pod základem« určité sumy peněžité. Tato kumulace jest pravděpodobně již původu pozdějšího; v pozůstatcích nejstarších českých desk zemských není aspoň dokladu, že by taková smlouva byla předmětem jednání soudního. Teprve od druhé polovice XIV. stol. objevují se smlouvy, kde slib věrovací je kumulován s konvencionální pokutou.¹²⁸⁾

Došlo-li v takovém případě ke sporu, držel se žalobce jenom konvenční pokuty a nikoli hlavního plnění. Postup ten byl ve shodě s názorem na konvencionální pokutu jako na peněžitý »základ« t. j. zástavu; nesplnil-li dlužník svého závazku, propadl základ ve prospěch věřitele jako jiná movitá zástava. Jasně je v tom směru zejména stanovisko Všehrdovo: »pakli by jeden druhému dosti neučinil v čemkoli« — dí tento vynikající právník

¹²¹⁾ Z. D. I. str. 9, č. 19, str. 10, č. 23, str. 18, č. 57, str. 20, č. 65, str. 21, č. 66, str. 23, č. 75, str. 38, č. 128, str. 40, č. 141, str. 44, č. 156 a j. (smír); str. 8, č. 14, str. 13, č. 39, str. 21, č. 68, str. 24, č. 76, str. 31, č. 107, str. 42, č. 147 a j. (smlouva rukojemská).

¹²²⁾ Z. D. I. str. 19, č. 62, L. c. II. str. 282, č. 1190.

¹²³⁾ CJB. II. 2, str. 314, č. 10.

¹²⁴⁾ T a m ž e, str. 319, č. 30.

¹²⁵⁾ T a m ž e, str. 322, č. 52.

¹²⁶⁾ T a m ž e, str. 6. č. 8.

¹²⁷⁾ L. c. II. str. 500, č. 535.

¹²⁸⁾ Viz na př. AČ. II. str. 315, 321, 327, AČ. IV. str. 238, L. c. II. str. 499, č. 526.

český — »jestliže jsou pokuty pro nezdržení nebo dosti neučinění smlův v též smlůvě položeny, má se strana držící smlůvu těch pokut držeti a na stranu nedržící vedle těch pokut sáhnúti.¹²⁹⁾

Ačkoli bylo peněžitého základu při smlouvách v právu českém hojně používáno, nevěnovalo mu zákonodárství zemské nějakou zvláštní pozornost. Zemská zřízení, počínajíc Vladislavským, zmiňují se o něm jen mimochodem;¹³⁰⁾ nikde se nejvíd snaha upravit aspoň účinky »základu« nějakou speciální normou.

Obnovené zřízení zemské zavedlo v jednom směru při konvencionálních pokutách dosti závažnou změnu. Pokutu dotýčnou připouští při smlouvě trhové nařizujíc, že »všelijaké veyminky i pokuty, o kterékoliv strany při trhu se snesou, ty sobě, pokudž se s přirozeným obyčejům všech národů právem, též tímto Naším Zřízením srovnávají, držeti povinni budou.«¹³¹⁾ Jiný předpis zná konvencionální pokutu při smlouvě rukojemské, zavázali se dlužník k tomu zemskými deskami pro případ, že by nevyvalil rukojmí z rukojemského závazku.¹³²⁾ Naproti tomu do dlužních zápisů při purkrabských registrech konvenční pokuta pojímána býti nesměla; pokud by se tak stalo, neměl soud purkrabský vůbec k tomu přihlížeti.¹³³⁾ Ustanovením tím rušil se předpis zemského zřízení z r. 1564 (převzatý ze zemského zřízení z r. 1549), jímž se dovolovalo, aby purkrabě dopomáhal každému, jemuž by se někdo purkrabskými registry jakoukoliv pokutou zapsal, vyjímajíc pokutu »uvázání« ve statek;¹³⁴⁾ podle Obnoveného zřízení zemského měl se každý na příště spokojiti v takovém případě řádným řízením exekučním. Toto ustanovení zůstalo v platnosti i když byl soud purkrabský

¹²⁹⁾ Všehrd, VII. 27. 2.

¹³⁰⁾ Vlad. zemské zřízení na př. v čl. 111; zemské zřízení z r. 1530, čl. 110, z r. 1549 v čl. E 11, z r. 1564 v D 25.

¹³¹⁾ K II (vyd. Jirečkovo, str. 332).

¹³²⁾ K XXV (tamže, str. 346).

¹³³⁾ L X (tamže, str. 358).

¹³⁴⁾ O 41 (zem. zřízení z r. 1549 R 6).

zavedením nové soudní organizace za císaře Josefa II. (dekretem ze dne 14. dubna 1783) zrušen; dluhy ze zápůjček nebylo přípustno vázati konvencionální pokutou.¹³⁵⁾

Naproti tomu Koldínova práva městská předpisovala (v oddíle »de stipulationibus«) že »mohou pro nedosti učinění též slibové, přiříkání a připovídání pokutami obmezena býti. Tak, kdož by jich nedržel a vedle dobrovolného stran zůstání aneb snešení se nezachoval, uloženou peněžitou pokutu, aby druhému propadl.«¹³⁶⁾ Tato, pod vlivem práva římského obecně formulovaná, norma byla arci v základním rozporu s uvedeným ustanovením Obnoveného zřízení zemského a nastala tím situace, že zemský soud, jenž zaujal místo I. instance pro šlechtu a držitele deskových statků v důsledku zmíněné reformy byl nucen v téže věci postupovati zcela opačně než nově zřízené magistráty pro ostatní obyvatelstvo. Náprava byla zjednána teprve obecným občanským zákoníkem, jenž stanovil o konvenční pokutě jednotné, pro všechny stejně závazné, předpisy.

Je přirozeno, že při ideové souvislosti konvencionální pokuty se »základem«, t. j. zástavou, stíral se v právu českém rozdíl mezi těmito institucemi, takže na př. i »základ« věci movité mohl vystupovati ve funkci takové pokuty. Čte-li se na př. v registrech soudu komorního (zápis z r. 1511), že »Blažek Konvář, měštěnin písecký, poháněl Blažka Štenraytera z Muzluov a vinil ho z šub y k u n í z á k l a d u p r o p a d e n é h o, kteroužto šubu on Blažek Konvář pětmezcítma grošuv českých pokládá«,¹³⁷⁾ lze spíše předpokládati, že se dlužník (Štenrayter) zavázal dáti věřiteli (Blažkovi Konváři) kuní šubu jako smluvenou pokutu, jestliže by svému závazku nedostál, než že by šlo o zástavu kožešiny, když ji věřiteli zřejmě do držby neodevzdal, ač staré právo české vyžadovalo při movitostech zásadně zástavu s držbou. V pramenech jsou sice podobné případy zjevem vzácným, ale v praktickém životě tomu nemusilo tak býti, zejména při malých dlužích, při nichž nedošlo ani k zápisu ani ke sporu před soudem.

¹³⁵⁾ Stöhr L., Handbuch der älteren bürgerlichen Gesetze für das Königreich Böhmen, Prag und Wien 1788, str. 3.

¹³⁶⁾ J XXIX. II. (vyd. Jirečkovu str. 254).

¹³⁷⁾ AČ. XXIX. str. 1, č. 2012; obdobný zápis t a m ž e, str. 50, č. 2084.

Jiná jest arci otázka, zda staré právo české znalo smluvní akty, při nichž by jakožto záruka sloužilo symbolické vadium, čili zda v českém právu docházelo ke smlouvám vadiačním podobně jako ve starém právu německém (Wettvertrag). Myšlenka té by aspoň nasvědčovala existence tradičních symbolů, jež se v právu českém dlouho udržovaly. Převádělo-li se vlastnictví k nemovitosti tím, že se nabyvateli odevzdával šindel nebo došek,¹³⁸⁾ nebyl tento předmět výlučně symbolem tradice, nýbrž byl i výrazem toho, že se zaručuje nabyvateli nerušená držba, že tedy značí též symbolické vadium. Ale pohříchu nějakých bližších zpráv o vadiační smlouvě, při níž by se užilo symbolického vadia, hodnotou jinak bezcenného, k zaručení smlouvy, české prameny právní nepodávají. Naopak staré předpisy o »vdání«, při němž šlo o poskytnutí soudního vadia, mluví spíše proti takové domněnce. Ačkoli při starobylosti této instituce bylo by dobře na místě, aby se »vdání« vykonalo nějakým obrazným předmětem, bylo i zde obyčejem složit vadium v určité sumě peněžitě (300 haléřů), kterou bylo možno třikrát zvýšiti.¹³⁹⁾ Sluší arci podotknouti, že i v právu německém byla vadiace (při níž se užívalo hůlky — festuca — jakožto symbolického vadia pro zaručení smlouvy), již ve středověku útvarem vymírajícím a vyžila se dávno před recepcí.¹⁴⁰⁾ Vyskytoval-li se takový formální akt též v právu českém, byl pravděpodobně rovněž ve středověku již vzácností, jež nezanechala v pramenech zřetelných stop. Jistou výjimku v té věci lze spatřovati v starém obyčeji soudního souboje, kde strany předem zaručily obrazným úderem cípů svého šatu proti sobě, že souboj spolu podniknou; tímto formálním aktem byla »pugna vadiata«.¹⁴¹⁾ To je ale výjimka, která jen potvrzuje pravidlo, jímž bylo, že vadium, sloužící k záruce za řádné splnění smlouvy má býti věc hodnotná a poněvadž ve spořádaném hospodářství jsou nejvhodnějším měřítkem hodnot peníze, bylo také těchto jakožto vadia čili základu při utvrzování smluv u nás užíváno.

¹³⁸⁾ Všeherd, III. 3. 5, IV. 15. 3. Kniha Tovačovská, kap. 122.

¹³⁹⁾ Kniha Rožmberská (vyd. Brandl), čl. 261.

¹⁴⁰⁾ Gierke, op. cit. str. 323.

¹⁴¹⁾ Viz moji stať »Klín šatu jako symbol v právu českém« v »Miscellanea historico-iuridica« k šedesátinám Jana Kaprasa (Praha 1940).

Zkratky.

AČ. = Archiv Český. CJB. = Jireček, Codex juris bohemicus.
D. D. = Desky dvorské království Českého (vydal Friedrich, Praha 1929). Z. D. = Pozůstatky desk zemských r. 1541 shořelých (vyd. Emler, Praha 1870—1872). L. c. = Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové (vydal Brandl-Bretholz, Brno 1872—1910).
